

КАКВО ТРЯБВА ДА ЗНАЕМ В 4 клас!

Човекът и обществото

Република България е държава в континента Европа. Разположена е в източната част на Балканския полуостров. Столица – София – там се намират всички управляващи институции.

Кръстопътно местоположение на България – на територията ѝ се пресичат важни международни пътища.

На **герба на България** е изписан националният девиз: „**Съединението прави силата**“. Този девиз е изписан и на сградата на Народното събрание.

Националният химн на република България е „**Мила Родино**“. Той се изпълнява задължително на Нова година, слушаме го и когато наши спортисти заемат първи места в състезания.

Държавен глава в Република България е **президентът**.

КОНСТИТУЦИЯ – основен закон в една държава, в който се определя начинът на управление, правата и задълженията на гражданите.

НАРОДНО СЪБРАНИЕ/парламент/ - изработва и приема закони.

МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ/правителство/ - прилага законите.

ПРЕЗИДЕНТ – държавен ръководител, избран от гражданите за определен период от време.

КМЕТ – ръководител на община избран от нейните жители, представител на местната изпълнителна власт.

КОНТИНЕНТ – голяма суша на земната повърхност

ОСТРОВ – земя, оградена от всички страни с вода

ПОЛУОСТРОВ – суша, обградена от две или три страни с вода

ПРОТОК – тясна ивица вода между две суши, съединяваща съседни водни пространства

РАВНИНА – заравнено обширно място

НИЗИНА – ниско и равно място в близост до морета, реки и др.

КОТЛОВИНА – вдлъбната в земната повърхност форма, оградена от планински склонове

ПОЛЕ – ниско равно плодородно място

РЕЧНА ДОЛИНА - вдлъбнатата форма на повърхнината, образувана от разрушителната сила на речната вода

КРАЙБРЕЖИЕ – ивица суша, разположена покрай море или езеро

ЗАЛИВ – място, където морето е вдадено в сушата

ПРОЛОМ – място, където реката пресича планината

ПРОХОД – по-ниско място в планината, през което преминават пътищата

БИЛО - най-високата част на планината

ВРЪХ – най-високата точка по билото на планината

ПЕЩЕРА – голяма кухина в скалите

ПОЛЕЗНИ ИЗКОПАЕМИ – подземните богатства – въглища, руди, нефт и др. Те се добиват в мините.

ЛЕДНИЦИ – дебели, плътни ледове, които се придвижват съвсем бавно, като ледени реки по долините.

НОС – остро вдадена в морето суша.

РЕЗЕРВАТ – защитено място за ценни природни забележителности, застрашени и редки растения и животни. Един такъв резерват за редки птици /пеликани/ е „**Сребърна**“ край гр. Силистра.

В защитените територии е забранено свободното влизане на хора!!!

ПРИРОДНИ ОБЛАСТИ:

1. **Дунавска равнина**
2. **Старопланинска област** – Предбалкан, Стара планина.
3. **Крайщенско – средногорска** – Задбалкански котловини, Витоша, Средна гора и Краище.
4. **Тракийско-Странджанска област** – Горнотракийска низина, Сакар и Странджа

!!! **Преходна област** обхваща №3 и №4 – Задбалкански котловини, Витоша, Средна гора, Горнотракийска низина, Странджа

5. **Рило-Родопска област** – Рила, Пирин, Родопи и Осоговско-Беласишка планинска верига.
6. **Черноморско крайбрежие**

ДУНАВСКА РАВНИНА - най-обширната равнина – между р. Дунав и Ст. планина; прорязана от много реки, които се използват за напояване; отглеждат се **пшеница, царевича, слънчоглед, захарно цвекло** др. Тук се намира Добруджа – „житницата на България“. Дунавската равнина е **по-хълмиста** от Горнотракийската равнина.

ГОРНОТРАКИЙСКА НИЗИНА – най-голямата низина; отглеждат се **лозя, плодове и зеленчуци, ориз, памук**. Горнотракийска низина е **по-равна** от Дунавската равнина.

ЗАДБАЛКАНСКИ КОТЛОВИНИ и плодородни полета – на юг от Ст. планина; Софийско, Карловско, Казанлъшко, Сливенско поле; отглеждат се роза, мента, лавандула, пшеница, праскови и др. Карловско и Казанлъшко поле - „Долината на розите“ Сливенско поле – богата реколтата на праскови **Строителството** нанася **вреда** на природата в равнините. гр.Ловеч – „Градът на люляците“ гр.Казанлък – „Градът на розите“ гр.Стара Загора – „Градът на липите“

ПЛАНИНИ:

Рила – най-високата планина в България с вр. *Мусала*; седемте рилски езера

Пирин – вр. *Вихрен*;

Родопи – най-обширната планина с вр. *Голям Перелик*;

Стара планина най-дългата планина с вр. *Ботев*, с най-големите широколистни гори в България; от нея произлиза името на Балканския полуостров

Витоша – вр. *Черни връх*

Пещери и природни образувания в Родопи: „Дяволско гърло“, „Ягодинска пещера“, „Чудните мостове“.

Кюстендилската котловина – „Ябълковата градина на България“

В планините – дървен материал, билки, гъби, горски плодове, въглища, руди, пасища, електроенергия от ВЕЦ, туризъм. Ценно богатство са планинските езера. В подножието на планините бликат лечебни минерални извори.

ВЕЦ /водна електрическа централа/ - чрез вода се задвижват турбини и се произвежда електричество. Затова е подходящо да се строи на пълноводна планинска река. Чрез буйните и пълноводни реки се добива електроенергия.

ТЕЦ /топлоелектрическа централа/ - чрез водна пара се задвижват турбини и се произвежда електричество. Водната пара се произвежда чрез въглища, природен газ.

Планински курорти:

Рила – Боровец

Пирин – Банско

Родопи – Пампорово

Национални паркове в България:

„Рила“

„Пирин“

„Централен Балкан“

Изсичането на горите застрашава природата на България!

Засаждането на дървета подобрява състоянието на околната среда!

ВОДНИ БАСЕЙНИ:

р. Дунав – единствената плавателна река в България; използва се за корабоплаване, напояване, риболов, превоз; тя е водната връзка на България с Европа.

р. Искър – най-дългата река в България

р. Марица – най-пълноводната река в България

ВОДОПАД – място по течението на реката, където водите ѝ се спускат отвесно от различна височина

ИЗВОР – място на земната повърхност, където бликат води. Някои реки водят началото си от извори

ЕЗЕРО – воден басейн, обграден от суша

ЯЗОВИР – езеро, създадено от хората, като е преградено течението на река

ПРИТОК – ручей или река, вливаща се в по-голяма река, езеро, язовир и др.

Черно море – „морската врата на България“; риболов, добиване на сол, корабоплаване, туризъм

Водите на Черно море се **замърсяват** най-много от **нефтепродуктите**.

ПОЧВА – най-горният рохкав слой на земята, който притежава свойството плодородие. Най-плодородни са почвите в Дунавската равнина, Горнотракийската низина и полетата.

ОБЕКТИ НА СВЕТОВНОТО НАСЛЕДСТВО В БЪЛГАРИЯ:

културно наследство

Боянска църква – в София

Ивановски скални манастири

Казанлъшката гробница

Мадарски конник – до Шумен

Старият град на Несебър

Рилски манастир

Гробницата в с. Свещари

ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ В СОФИЯ:

Боянската църква

Храм-паметник "Св. Александър Невски"

Църквата "Св. София"

Народен театър "Иван Вазов", Нац. библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“

природно наследство

Национален парк „Пирин“

Природен резерват „Сребърна“

ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ на България – **изнася** розово масло, кисело мляко, тютюневи изделия, машини, хран. продукти; **внася** нефт, въглища, руди, метали.

ТРАКИ – най-старите жители по нашите земи. Те вярвали в много богове, но най-вече почитали **Тракийския конник** и **Орфей**. Вярвали, че след смъртта се преселват в друг свят. Затова погребвали своите владетели в **гробници**.

Съкровища на траките – Казанлъшката гробница, гробницата в с. Свещари, Вълчитрънско, Врачанско, Панагюрско съкровище.

СЛАВЯНИ	ДРЕВНИ БЪЛГАРИ
Живеели на племена .	Делели се на племена , всяко от които се състояло от няколко рода.
Предвождал ги княз .	Предвождал ги хан .
Вярвали в много богове .	Вярвали в много богове .
Главен бог Перун .	Главен бог Тангра .
Разполагали селищата си близо до гори, реки, езера и блата .	Живеели в кожени юрти .
Били земеделци и отглеждали животни, пчеларство .	Отглеждали животни , но най-вече коне .
Изхранвали се основно от лов и риболов . Тръгвали на битка пеш , въоръжени с малки щитове и копия.	В боевете използвали конска опашка като свое знаме . Били отлични войници конници .

Какво се е случило? /събитие/	годи на	век	При кой владетел?
Основаване на Дунавска България	681	7.век	хан Аспарух
Създадени първите писани закони		9.век	хан Крум
Ханът, наречен Строител, изгражда нови градове, крепости, мостове и белокаменен дворец в Плиска		9.век	хан Омуртаг
Създадена славянската писменост от светите братя Кирил и Методий	855	9.век	
Хан Борис се покръства и приема титлата княз	864	9.век	княз Борис
Покръстен българския народ. Това подпомага обединяването на българи и славяни в един народ.	865	9.век	княз Борис
Основана самостоятелна Българска църква	870	9.век	княз Борис
Приемане на учениците на Кирил и Методий в България, за да обучат много българи на славянска писменост и да ги подготвят да я разпространяват.	886	9.век	княз Борис
Златен век на бълг. просвета и култура /България постига впечатляващ културен разцвет/, България достига до три морета - столица Преслав		9.век	цар Симеон
В планината Рила живял прочут монах и лечител – свети Иван Рилски, основател на Рилския манастир		10.век	цар Петър
Борби срещу Византия-цар Самуил - столица Охрид		10.век	цар Самуил
Падане на България под Византийска власт	1018	11.век	4 години след смъртта на Самуил
Възстановяване на българската държава – братята Асен и Петър. Нова столица - Търново	1185 1187	12.век	цар Асен цар Петър
Владетелят печели признанието на папата и европейските владетели		12.век	цар Калоян
България е могъща, богата и уважавана европейска държава. Разширил държавата чрез преговори, а не с войни; сече златни монети.		13.век	цар Иван Асен Втори
Ръководител на българската църквата е бележитият книжовник Патриарх Евтимий, създал прочута книжовна школа.		14.век	цар Иван Шишман цар Иван Срацимир
България е завладяна от османците	1396	14.век	

Първо българско царство

Хан Аспарух – основател /столица Плиска/

Хан Крум – законодател

Хан Омуртаг – строител

Княз Борис – покръстител

Цар Симеон – книголюбец /столица Велики Преслав/

Цар Самуил – неуморим воин /столица Охрид/

империя – държава с много голяма територия, в която живеели хора от различни народи

император – владетел на голяма държава, в която живеели много народи с различен език и религия

Св. Иван Рилски – монах, отшелник, живял в планината 45 години.

Напътствал и лекувал хората. Основател на **Рилския манастир**.

Св. Климент Охридски – /книжовник/ ученик на Кирил и Методий, пръв просветител на славянски език, основател на **Охридската книжовна школа**.

Св. Наум - /книжовник/ Ученик на Кирил и Методий, просветител на славянския език в България, основател на **Преславската книжовна школа**.

Второ българско царство

Цар Асен /столица Търново/

Цар Петър

Цар Калоян

Цар Иван Асен Втори

Патриарх Евтимий – /книжовник/ Ръководител на Българската църква през 14.век, създател на прочута книжовна школа

БЪЛГАРСКО ВЪЗРАЖДАНЕ се нарича времето на борба за нова просвета, самостоятелна църква и национално освобождение.

За развитието на **бълг. просвета** през Възраждането допринася създаването на **бълг. светски училища**.

Църковното движение по време на Възраждането е за **независима бълг. църква**.

ЕКЗАРХИЯ – с издаването на специален документ султанът дал право на българите да има своя **независима нацин. православна църква /през 1870г./**,

начело на която стои **екзарх**; българите са признати за отделен народ сред християните в Османската империя

Църквата става напълно самостоятелна, когато се оглавява от **патриарх**.

НАРОДНИ БУДИТЕЛИ:

- **Паисий Хилендарски** – през **1762г.** написал „История славянобългарска“;
- **Софроний Врачански** – преписал „История славянобългарска“;
- **Д-р Петър Берон** – през **1824г.** съставил Рибния буквар;
- **Васил Априлов** – дарил средства за построяване на **Габровското взаимно училище - 1835г.**;
- **Неофит Рилски** – първият учител в Габровското училище.

БОРЦИ ЗА СВОБОДА:

- **Георги Раковски** – пръв създал план за освобождението на България;
- **Любен Каравелов** – оглавил БРЦК в Букурещ;
- **Васил Левски** – създал мрежа от тайни комитети за подготовка на народа за всеобщо въстание;
- **Тодор Каблешков** – изпраща кървавото писмо и обявява Априлското въстание;
- **Христо Ботев** – поет-революционер заедно с четниците си превзема австрийския кораб „Радецки“ и преминава р. Дунав, за да помогне на участниците в Априлското въстание.

20 април 1876 година в **Копривщица** избухва **Априлското въстание**;

Райна Попгеоргиева /Райна Княгиня/ е ушила знаме за Априлското въстание;
Георги Бенковски – с **Хвърковатата си чета** организира дейността на въстаниците, участник в Априлското въстание;

Една от **най-важната последица от Априлското въстание** е, че жестокото му потушаване получава международен отзвук и неодобрение.

Запазването на езика, традициите и християнската вяра помага на българите да съхранят своето национално самосъзнание в Османската империя.

опълченец - доброволец, взел участие в Руско-турската освободителна война

Освобождение на България -**3 март, 1878 год.**/от руски войски и български опълченци/

Първото име на бълг. държава след Освобождението – **Княжество България**, столица - **София**

Александър I Батенберг е първият бълг. княз след Освобождението
16 април 1979г. в **Търново** се приема **първата бълг. конституция**.

1946г. България е обявена за република

1991г. приета е нова конституция на България. Начело на държавата застанал президент.

1 януари 2007г. България става член на Европейския съюз

С българските народни обичаи и традиции са свързани празниците: Гергьовден, Цветница, Лазаруване, Коледуване, Сурвакане.

Днес различните **етнически общности**, които живеят в България са **българи, турци, роми, арменци, евреи** и др. Те могат **свободно да изповядат своята религия** и да спазват своите **традиции**. Всички те са български граждани и имат **равни права** пред законите.

НАЦИОНАЛЕН ПРАЗНИК – **3 март** /Освобождението на България от османско робство/

ОФИЦИАЛНИ ПРАЗНИЦИ:

6 септември 1885г. в Пловдив е обявено **Съединението** на Княжество България с Източна Румелия.

22 септември 1908г. цар Фердинанд обявява в Търново **Независимостта** на България.

1 ноември – Ден на народните будители

24 май – Ден на славянската писменост и култура

Правилникът за вътрешния ред в училище включва правата и задълженията на учениците.

Права на ученика – да бъде уважаван и изслушван; да получи добро образование; да избира училището, в което да учи; да изказва собствено мнение
Задължения на ученика – да посещава редовно училище; да учи редовно уроците си; да носи винаги бележника си и др.

ИЗТОЧНИЦИ НА ЗНАНИЯ ЗА МИНАЛОТО:

МАТЕРИАЛЕН /предметен, веществен/ исторически източник – носии, сечива, глинени съдове, оръжия, накити, монети, предмети от бита, останки от жилища.
НЕМАТЕРИАЛЕН исторически източник – легенда, народни песни, пословици, поговорки.

ПИСМЕН исторически източник – каменни надписи, ръкописни книги, договор, стари учебници, писма, вестници.

Пешеходците трябва да се открояват пред превозните средства в тъмнината чрез **светлоотразителни елементи**.

Когато шосето **няма отделна алея или тротоар**, пешеходците се движат **в ляво срещу движението** на автомобилите.

Поведение при **ПРИРОДНИ БЕДСТВИЯ** /бедствия, предизвикани от природата/:

земетресение – да се скриеш под масата или да застанеш под рамката на вратата, ако си навън да стоиш далеч от сгради;

наводнение – потърси възможност на застанеш на по-високо безопасно място;

пожар – да покриеш носа и устата си с влажна кърпа.

Знамето на Европейския съюз – синьо знаме с кръг от златни звезди.

Единният европейски **номер 112** служи се използва в случай на внезапна реална заплаха за живота, здравето, имуществото на човек, като **пожари, наводнения, спешни медицински случаи, земетресения, урагани, катастрофи, промишлени аварии, зимни бури** и др.